TÜRK DEVLETLERİ PARLAMENTER ASAMBLESİ

EĞİTİM, KÜLTÜR, SOSYAL VE İNSANİ MESELELER KOMİSYONU

ON BİRİNCİ TOPLANTI

ANKARA, 14 MAYIS 2024

RAPOR

TÜRKPA Üyesi Ülkeler Arasında İşgücü Göçü İçin Şartların Kolaylaştırılması (Ulusal Mevzuatların Yakınlaştırılması)

GİRİŞ

Çalışmak amacıyla ulusal sınırların ötesine geçmek ekonomik eşitsizliklerden, iş arayışından veya her ikisinden kaynaklansın, uluslararası göçün arkasındaki en temel motivasyonlardan biridir. Ekonomik, siyasi ve çevresel krizlerin biriken etkisi ve dünyanın bazı bölgelerinde yaşlanan, bazı bölgelerinde ise "genç nüfustaki artış" ile değişen demografik yapı, işgücü göçünün artışını beslemektedir.

BM Küresel Göç Veri Tabanı'nın mevcut küresel tahmini, 2020 yılında dünyada yaklaşık 281 milyon uluslararası göçmen olacağını ve bunun da küresel nüfusun %3,6'sına tekabül ettiğini bildirmektedir. Bu sayı 1990 yılına oranla 128 milyon daha fazla ve 1970 yılındaki tahmini sayının üç katından çoktur. Bu 281 milyon göçmenin 169 milyonu uluslararası göçmen işçi olup küresel işgücünün %4,9'unu teşkil etmektedir.

2022 yılında göçmenler ve diasporalar tarafından küresel çapta aktarılan işçi dövizleri 647 milyar Amerikan doları seviyesine yükselmiştir. Covid-19'dan önce 2019 yılında göçmen işçi dövizleri yaklaşık 718 milyar dolar iken 2020 yılında 702 milyar dolara düşmüştür. Göçmen sayısındaki artışla birlikte işçi dövizlerindeki düşüş, ya işçi göçmenlerin ücretlerinin azaldığını ve ikamet ettikleri ülkelerde yaşam maliyetlerinin arttığını ya da ücretlerin enflasyon endeksine uymadığını göstermektedir. Bu durum, göçmen işçilerin koşullarının kötüleşmesine ve sosyo-ekonomik zorluklardan daha fazla etkilenmelerine yol açmaktadır.

Uluslararası toplum, göçmenlerin haklarını korumak, sosyo-ekonomik çevrede ev sahibi devletin vatandaşlarıyla eşit bir şekilde insan haklarını dile getirmek, insana yaraşır bir yaşamı ve adil ücretle çalışmayı garanti altına almak için yukarıda belirtilen hususları yerine getirmeyi amaçlayan çok sayıda Sözleşme ve belgeler geliştirmiştir. Bunun yanı sıra, göçmenlerin yaşam ve haklarının korunması amacıyla çeşitli program ve projeler uygulamaya konulmuştur.

Göçmenlerin sorunlarına ilişkin uluslararası kabul görmüş belgeler genel olarak Birleşmiş Milletler (Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1990) ve özellikle Uluslararası Çalışma Örgütü (İstihdam Amacıyla Göç Sözleşmesi, 1949 (97 sayılı); Göçmen İşçiler (Ek Hükümler) Sözleşmesi, 1975 (143 sayılı)) bünyesinde hazırlanmıştır. Göçmen işçilerin adil yönetimine ilişkin ek düzenlemeler ve yönergeler, insan haklarına ilişkin evrensel olarak geçerli sözleşmelerin yanı sıra diğer bölgesel teşkilatlar bünyesinde de şekillendirilmiştir.

Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) üyesi ülkeler arasında da göçmen işçi konusu gündemdedir, çünkü bu ülkelerin hepsi göçmen işçilerin kaynak ve alıcı ülkeleridir.

AZERBAYCAN

Evrensel demokratik değerlere büyük önem veren ve dünya topluluğuyla bütünleşme yönünde başarılı adımlar atan Azerbaycan'da, göç süreçlerinin uluslararası normlara uygun olarak düzenlenmesi, yabancıların ve vatansız kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması, göçmenlerin bakımı gibi konuların yönetimi ve güvence altına alınmasına yönelik Hükümet tarafından somut tedbirler uygulanmış, göçmen işçilerin ve aile üyelerinin haklarının korunması hususunda önemli başarılar elde edilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 2013 tarihli Göç Kanunu da bu yönde ilerici adımlar atılması için geniş olanaklar sağlamıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti mevzuatı, yabancı vatandaşlar ve vatansız kişiler için yalnızca yasal işgücü göçü sağlamaktadır. Ülkedeki işgücü göçü süreçlerinin düzenlenmesi, çalışma iznine dayalı olarak göçmen işçilerin işe alınması prosedürü ve işgücü faaliyetlerinin uygulanması Azerbaycan Cumhuriyeti Göç Kanunu, İş Kanunu, "İşgücü Göçü Kotasının Belirlenmesine İlişkin Kurallar" ve diğer yasal belgelerle düzenlenmektedir. Yurtdışından gelen potansiyel işçi için işveren tarafından Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yetkili makamlarından alınan çalışma iznine dayanarak göçmen işçi çalıştırılabilmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarına göre göçmen işçilere ülkede çalışmaları için tüm hak ve yükümlülükler verilmiştir. İşveren tüm düzenleme ve koşulları yerine getirdiği takdirde yabancılar için çalışma iznini kolaylıkla alabilmektedir; harç ödemesi ve dijitalleşmenin sunduğu yeni imkanlar aracılığıyla toplam süre 23 işgününden 10 işgününe kadar düşmüştür. Buna ek olarak, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde işgücü göçü,

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan işgücü göçü kotası ve Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Göç Servisi tarafından verilen çalışma izinleri temelinde düzenlenmektedir.

Azerbaycan'da işgücü göçünün sadece Göç Kanunu ve İş Kanunu gibi özel yasal düzenlemelerle beraber, aynı zamanda "Devlet Görevleri Hakkında" Kanun, Bakanlar Kurulu ve diğer yetkili devlet kurumlarının amaca yönelik düzenlemeleri gibi ikincil normatif düzenlemelerin normlarını da kullandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ulusal yasal normatif düzenlemelerin yanı sıra, uluslararası kabul görmüş 1990 tarihli "Tüm göçmen işçilerin ve aile üyelerinin haklarının korunmasına ilişkin" BM Sözleşmesi normları da 1998 yılında onaylanmasından bu yana Azerbaycan'da geçerlidir.

Belirtmek gerekir ki, yabancı veya vatansız göçmen işçilerin hakları 2006 yılından başlayarak zorunlu devlet sosyal sigortası ile güvence altına alınmıştır. Böylece göçmen işçilerin tamamı, Azerbaycan'daki bütün sosyo-ekonomik haklardan yararlanabilmesi mümkün olmuştur.

Göçmenler konusunda bir diğer önemli husus da Azerbaycan'da iç göçün yönetimidir. Sözleşme normları onlar için de geçerlidir. Azerbaycan'da iç göç, Karabağ sorunu ve insanların evlerinden zorla tehcir edilmesi nedeniyle keskin özellikler kazanmıştır.

Azerbaycan'ın hükümet programları ve stratejileri, halkın yaşamının sosyo-ekonomik bileşeninin daha nitelikli bir şekilde geliştirilmesini amaçlamaktadır. On yılın zorlu ve prestijli projelerinden biri Karabağ bölgesinin yeniden inşasıdır. Yabancı devletler ve ortaklarla işbirliği içinde 2026 yılına kadar Karabağ'ın yeniden inşası ve kalkınması için yaklaşık 10 milyar ABD doları (Azerbaycan GSYH'sinin %18'i) yatırım yapılması planlanmaktadır.

Karabağ'ın yeniden inşası ve daha da kalkındırılması amacıyla yapılan resmî açıklama uyarınca, ülke içi mecburi göçmenler için 150 bin çalışma yeri oluşturulacaktır. Aynı zamanda, 2022 yılında mevzuatta yapılan ilgili değişikliklere göre, yabancıların ve vatansız kişilerin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurtarılmış topraklarında ücretli işgücü faaliyetlerinde bulunmaları için çalışma izni almalarına ilişkin başvuruların daha kısa bir süre içinde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. (yasal süreleri 5 iş günü azaltarak) ve çalışma izni süresinin her seferinde en fazla 2 yıl uzatılmasını belirlemiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti, uluslararası ilişkilerin tam teşekküllü bir öznesi ve "Tüm göçmen işçilerin ve aile üyelerinin haklarının korunmasına ilişkin" Sözleşmeye taraf olarak, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin rapor hazırlama yükümlülüğüne sahiptir. Azerbaycan, Sözleşme ile ilgili BM Komitesi için düzenli olarak periyodik raporlar hazırlamaktadır. Üçüncü rapor 2021 yılında hazırlanmıştır.

Azerbaycan'da işgücü göçünün yasal açıdan kolaylaştırılması ve yönetimi, işgücü göçü sürecinin tüm tarafları için hakların korunması ve yükümlülüklerin getirilmesi ile sağlam bir yasal temele sahiptir. Ancak

sürecin pratikte yürütülmesi, uygun olmayan sonuçların önlenmesi için tarafların eğitilmesi ve kendilerine açıklanması konunun başka bir boyutunu oluşturmaktadır.

KAZAKİSTAN

Kazakistan Cumhuriyeti 2022 yılında, 2023-2027 dönemi için göç politikasına ilişkin kavramsal bir belge kabul etmiştir. Kavram, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve "Adil devlet. Birleşik ulus. Refah toplumu", "Halkın birliği ve sistem reformları – ülkenin refahının sağlam temeli" üzerine Cumhurbaşkanlığı mesajlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Konsept, Kazakistan Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Koruma Bakanlığı tarafından göç süreçlerindeki geçmiş deneyimler ve günümüz gerçekleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Kazakistanlıların göç politikası, ülkedeki göç durumunun dönemlerine göre şekillenmiştir:

- 1991-2000: Nüfus devinimi, doğum oranının düşmesi, sosyo-ekonomik durumun kötüleşmesi;
- 2001-2010: Ekonomik büyüme, dinamik sosyo-politik değişimler ve reformlar;
- 2011-2022: Küreselleşme koşulları, dışsal sosyal ve ekonomik faktörlerin etkisi, etnik temelli yurda geri dönüş oranının azalması ve nitelikli uzmanların dışarıya göçü.

2011 yılından itibaren Kazakistan, iç göç ve nüfusun ülke içinde eşit dağılımına, nüfusun büyük şehirlerden ülkenin kuzey, orta ve doğu bölgelerindeki daha az gelişmiş kasaba ve köylere akışına odaklanan "Nüfus Göçü" Kanunu'nu kabul etmiştir. "Serpin 2050", "Ebedi gençlik-endüstriye doğru", "Diploma ile şehre" gibi arkasında iyi bir konsept olan birçok program vardır, ancak bunların uygulanmasında bazı zorluklarla karşılaşılmıştır.

Ulusal göç politikası kapsamında Kazakistan, yerli Kazakların diğer ülkelerden geri dönüşlerine büyük önem vermektedir. Onların tarihi anavatanlarına geri dönüşleri "oralman" ve "kandas" programları kapsamında gerçekleştirilmektedir. 30 yıllık süre zarfında neredeyse 400 bin aile, yaklaşık 1,1 milyon etnik Kazak, Kazakistan'a gelmiş ve kandas statüsü elde etmiştir. Kandas statüsü, ücretsiz sağlık hizmeti, askerlik hizmetinden muafiyet, varış yerinde bir konut satın almak için kaynak tahsisi, okullarda ve diğer eğitim kurumlarında kota tahsis edilmesi gibi belirli ayrıcalıklar ve ödenekler sağlar.

Kazaklar ve yabancı vatandaşlar için çalışma kotalarının oranı da ülkenin göç politikası kapsamında düzenlenmiştir. Kazakistan'da son 8 yıl boyunca çalışma kotası 10 ile 38 bin kişi arasında değişmiştir. Kazakistan'da çalışacak yabancılar için kota programı Avrasya Ekonomik Birliği kapsamında da yürütülmekte ve yaklaşık 1,6 milyon çalışma izni verilmektedir.

Göç politikasının hayata geçirilmesinde Kazakistan, öncelikle daha fazla ihtiyaç duyulan mesleklerde yüksek nitelikli uzmanların yetiştirilmesi ve ilgili modern eğitim altyapısının inşası ile yabancı lider eğitimcilerin davet edilmesi yoluyla eğitim sisteminin geliştirilmesi ve güçlendirilmesini hedeflemektedir.

Göç politikasının ikinci boyutu iş göçünün teşvik edilmesidir. Bu, iş ve yabancı yatırımlar için rahat bir ortamın hazırlanmasını öngörmektedir.

Göç politikasının üçüncü boyutu, yüksek nitelikli uzmanların ve profesyonellerin Kazakistan'da çalışmaya davet edilmesiyle ilgilidir. Mevcut jeopolitik değişiklikler de Kazakistan ekonomisinin gelişimi için iyi perspektifler sunmaktadır; sanayinin yeniden konumlanması, yeni teknolojiler, özellikle BT alanında nitelikli uzmanların hareketi söz konusudur.

Yabancıların hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin olarak Kazakistan, 1951 tarihli BM Uluslararası Sözleşmeleri ve mültecilerin ve vatandaşlığı olmayan kişilerin hakları ve hak iddialarına ilişkin protokoller uyarınca mültecilerin ve vatandaşlığı olmayan yabancıların yasal olarak desteklenmesine daha fazla odaklanmıştır. Aynı zamanda Kazakistan, tüm göçmen işçilerin ve aile üyelerinin haklarının korunmasına ilişkin BM Sözleşmesi'ne taraf değildir.

Bölgedeki diğer birçok ülke gibi Kazakistan da göçmen işçi alan ve gönderen ülke konumundadır ve vatandaşlarının haklarının korunması konusunda Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kore Cumhuriyeti ve vatandaşlarının çoğunlukla çalıştığı diğer ülkelerle ikili anlaşmalar yapmayı planlamaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti'nin 2023-2027 dönemine ilişkin göç politikası konseptinin hayata geçirilmesi için her yılın ilk çeyreğinde, Kazakistan vatandaşlarını en çok çeken ülkelerle (Türkiye, BAE, ABD, Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda, Kore Cumhuriyeti, İsrail, Katar, Almanya) çalışan göçmenlerin çalışma ve sosyal haklarının sağlanmasına ilişkin ikili anlaşmalar (memorandumlar) hazırlanması ve imzalanması planlanmaktadır.

KIRGIZİSTAN

Açık denize çıkışı bulunmayan ve denize kıyısı olmayan bir kara ülkesi olarak Kırgızistan, coğrafi çevrenin özgünlüğü nedeniyle doğal olarak ekonomik faaliyet çeşitliliği açısından kısıtlanmıştır. Buna ek olarak, sosyo-ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar Kırgızistan'dan komşu ve uzak ülkelere bir nüfus hareketi akışı oluşturmuştur. Kırgızistan'dan göçmen alan devletler çoğunlukla Türkiye, Kazakistan ve Rusya'dır. İstatistiklere göre, yaklaşık 1.1 milyon Kırgız vatandaşı tüm iş gruplarında işçi olarak göç etmektedir ve göç süreci 3 milyondan fazla kişinin hanesini etkilemiştir. Göçmen işçilerin dövizleri Kırgızistan'ın GSYH’sinin neredeyse %30'unu oluşturmaktadır, bu da yurtdışındaki göçmenlerinin varlıklarıyla ilgili konuların Kırgız Cumhuriyeti için çok titiz ve önemli olduğu anlamına gelmektedir.

Kırgız Cumhuriyeti'nin göç mevzuatı, aralarında çok sayıda yasal normatif belgeyi içermektedir: Kırgız Cumhuriyeti Anayasası, İç Göç Kanunu, Dış Göç Kanunu, Kırgız Cumhuriyeti'ndeki Yabancı Vatandaşların Hukuki Statüsü Hakkında Kanun, Yabancı Vatandaşlara Yönelik Tıbbi Bakım Hakkında Hükümet Kararnamesi, Yabancılar için çalışma izni için kota konularını belirleyen Kırgız Cumhuriyeti Lisans ve İzin Sistemi Hakkında Kanun ve diğer ilgili yasal düzenlemeler.

Uluslararası ilişkilerin bir konusu olarak Kırgız Cumhuriyeti, 2003 yılından bu yana tüm göçmen işçilerin ve aile üyelerinin haklarının korunmasına ilişkin BM Sözleşmesine taraftır. Sözleşme normlarının gerekliliklerini yerine getirirken Kırgızistan, sürekli olarak göçmenlerin giriş / çıkış göç akışını izler ve bu alandaki mevzuatın düzenli olarak iyileştirilmesini ve normların uygulanmasını gerçekleştirir.

Göç sürecine ilişkin önemli belgelerden biri, Hükümet Kararnamesi ile onaylanan "2021-2030 dönemi için Kırgız Cumhuriyeti'nin göç politikası kavramı" adlı belgedir. Göç Kavramı, devletin yurtdışındaki işçi göçmenlerinin hak ve çıkarlarının uygulanması ile ilgilidir. Göç sürecinin istikrara kavuşturulması ve olumsuz faktörlerin azaltılması amacıyla göç kavramı ile 2021 yılında "Göç durumunu iyileştirmeye yönelik tedbirler hakkında" bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi kabul edilmiştir.

Göçmen işçi gönderen bir ülke olarak Kırgızistan, uygun fiyatlı kredi ve krediler, mikro finansman, yeniden öğretim ve yeniden eğitim gibi ekonomik mekanizmaların kullanımıyla çalışan göçmenlerin evlerine geri dönmelerini sağlayacak bir sistem geliştirmektedir. Hükümet yetkilileri, çalışan göçmenlerin mali kaynaklarını harekete geçirmeyi ve küçük ve orta ölçekli işletmelere yatırım yapmayı ve bunları tasarruf olarak kullanmayı amaçlayan programların hazırlanması sürecindedir.

Göçmen işçilerin Kırgızistan'a geri gönderilmesi, yabancı sermaye ve yabancıların katılımıyla işletmelerde ek işlerin yaratılmasıyla da gerçekleştirilmektedir. Kırgızistan'da yabancı iş gücünün bulunması, Kırgız vatandaşları için ek işler yaratılmasına katkıda bulunmakta ve bu sayede ülke dışına işçi göçü sayısını azaltmaktadır.

Göçmenlerin sosyal güvenlik katkıları da gelecekte vatandaşların sosyal refahı için temel bir meseledir. Bu sorunun çözümü için bir seçenek, ülkenin emeklilik sisteminde değişiklikler yapmak ve göçmen işçilerin bulunduğu işbirliği halinde olunan ülkelerle emekli maaşı ödemesi konusunda anlaşmalar imzalamaktır. Kırgız Cumhuriyeti 2019 yılında Avrasya Ekonomik Birliği'ne üye devletlerin işçilerine emeklilik maaşı sağlanmasına ilişkin bir Anlaşma imzalamıştı. Kırgızistan, Anlaşma normlarının yürürlüğe girmesi için tüm kurumsal prosedürleri yerine getirmiştir. Ayrıca Kırgız Cumhuriyeti Sosyal Kuruluşu, iş sözleşmesinin bir parçası olarak katkıda bulunan Kırgız göçmen işçilere, Kore Emeklilik Kuruluşu'ndan emekli maaşı ödenmesi konusunda Kore Cumhuriyeti Ulusal Emeklilik Servisi ile işbirliği yapmaktadır. Türk devletlerinin işbirliği

kapsamında, Kırgızistan ve Türkiye, 2020 yılında yürürlüğe giren Sosyal Güvenlik Alanında Hükümetler Arası Anlaşma'yı imzalamışlardır.

Başka teşkilatlara da birlikte üye olan Kırgızistan ve Azerbaycan, göç konusunda ilgili karşılıklı belgelerin hazırlanması sürecindedir. Kırgızistan ve Kazakistan ayrıca göç alanında işbirliğine ilişkin ikili Hükümetler Arası Anlaşmayı (2021) imzalayarak ve onaylamıştır. Bu belge, her iki taraftan göçmen işçilerin hak ve çıkarlarının korunmasına yardımcı olmakta ve devletler arasındaki bağların ve ortaklığın güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

TÜRKİYE

Avrupa, Asya ve Afrika'nın kesişme noktasındaki avantajlı coğrafi konumu nedeniyle Türkiye hem yasal hem de yasadışı göçmenlerin geçiş noktası haline gelmiştir. Buna ek olarak, Türk bölgesinin artan işçi talebi doğrultusunda, Türkiye'nin transit geçiş ülkesi konumundan üçüncü ülke vatandaşları için bir hedef ülke haline gelmesine yol açmıştır. Aynı zamanda, Orta Doğu, Kafkaslar ve Balkanlar'da uzun yıllar süren çalkantılar Türkiye'ye yoğun bir nüfus akışına yol açmıştır. 1980'lerden sonra Türkiye sadece göçmen işçi gönderen bir ülke değil, aynı zamanda göçmen alan bir ülke haline gelmiştir.

Uluslararası hukukun bir konusu olarak Türkiye, göç süreçlerinin yönetimi ve diğer ilgili konulara ilişkin çeşitli uluslararası sözleşmelere, protokollere ve hareketlere taraftır. Türkiye, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) öncülüğünde Akdeniz bölgesinde transit göç konusunda diyaloğu genişletme girişimini desteklemektedir. 2006 Ocak ayından bu yana Türkiye, yasadışı göçü önlemeyi, yasadışı göçle mücadele etmeyi ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen göç yönetimi politikaları alanlarına kalıcı çözümler bulmayı amaçlayan, 53 devlet, 4 gözlemci ülke ve AB dahil 13 uluslararası kuruluştan oluşan hükümetler arası bir diyalog olan Budapeşte Süreci'nin başkanlığını üstlenmiştir. Türkiye'nin yasadışı göçle mücadelede attığı önemli bir adım da kendi öncülüğünde İpek Yolu Bölgesi Çalışma Grubunu oluşturarak göç akımlarının menşe, transit ve hedef ülkeleri arasındaki etkileşimin güçlendirilmesine katkıda bulunması olmuştur.

Türkiye'nin göç alanındaki yukarıda bahsi geçen faaliyeti, ülkedeki işgücü göçünün yönetimi ile de ilgilidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde yabancılara çalışma izni verilmesi ve çalışma izninden mahrum bırakılmasına ilişkin anlaşma ile çalışma sırasındaki usul ve esasları düzenleyen yasal belge 6735 sayılı Türkiye Uluslararası İşgücü Kanunu'dur (2016). Çalışma izinlerinin verilmesi ve iptal edilmesine ilişkin tüm süreç, Türkiye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yabancı İşgücü Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Çalışma izni bir yıllık sınırlı bir süre için verilir. Daha sonra üç ve altı yıla kadar uzatılabilir. Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı anlaşmalarda aksi belirtilmediği takdirde, Türkiye'de en az 8 yıl kanuni ve

kesintisiz ikamet eden veya toplam 6 yıl kanuni çalışması olan yabancılara, işgücü piyasasındaki duruma ve değişikliklere bakılmaksızın ve ilgili makamların uygun görmesi halinde, belirli bir faaliyet türü, meslek, mülk veya coğrafi alanla sınırlandırılmaksızın süresiz çalışma izni verilebilir. İzinlerin bu şekilde gözden geçirilmesi, kalifiye çalışanların ülke içinde tutulması, personel çıkışının önlenmesi ve Türkiye'de insan kapasitesinin artırılması açısından olumlu bir araçtır.

Türkiye'de kanunla belirlenen koşullar altında alınan çalışma izni ikamet izni yerine geçer. Bu norm 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer almaktadır.

Türk devletleri arasındaki entegrasyon süreçlerini teşvik etmek amacıyla, Türk kökenli (Türk soylu) olduğu kabul edilen kişilere ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarına çalışma izinleri konusunda istisnalar tanınabilir. Söz konusu istisnalar kapsamındaki kabul süreci, Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından belirlenen uluslararası işgücü politikasına uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

Türkiye'nin Uluslararası İş Kanunu'nun 48. maddesinde, yabancıların Türkiye Cumhuriyeti topraklarında çalışma izni almadan çalışabilecekleri çeşitli koşullar belirtilmiştir. İzinsiz çalışmaların özellikleri, bir aydan sözleşme süresine kadar bilimsel, teknik, eğitim, spor, diplomatik ve denizcilik alanlarını içerir.

Türkiye'de çalışma izni kategorilere ayrılmıştır: birincil (en fazla bir yıllık izin) ve uzatma (üç ve altı yıllık izin). Türkiye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, verilen çalışma izinlerinin kaydını tutmaktadır. Örneğin, geçtiğimiz yedi yıl içerisinde TÜRKPA üyesi, gözlemci ve misafir devletlerin vatandaşları için Türkiye yaklaşık 55 bin çalışma izni vermiştir (Bakınız Tablo 1-2-3).

Tablo 1: Toplam çalışma izinleri

UYRUK	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023*	TOPLAM
Azerbaycan	1,886	2,458	2,996	2,978	2,945	3,612	4,493	4,177	**25,545**
Kazakistan	999	1,353	1,799	2,860	961	2,051	4,742	5,274	**20,039**
Kırgızistan	3,054	6,374	13,454	11,003	3,505	4,570	6,648	7139	**55,747**
Özbekistan	2,454	2,474	3,969	4,480	4,383	3,912	4,677	4,989	**31,338**
KKTC	69	65	70	71	44	72	87	55	**533**
Macaristan	124	71	72	94	28	37	56	41	**523**
Türkmenistan	3,506	3,865	5,548	6,128	9,721	7,850	8,962	8,487	**54,067**

* Tarihler 01.01.2023-30.09.2023 arasını kapsamaktadır.

Tablo 2: Türüne göre 2023* yılında çalışma izinleri

UYRUK	yerleşik olmayan	Uluslararası Koruma	Uzatma	Ülke Kadın	Yurtiçi 1. başvuru	TOPLAM
Azerbaycan	36		1,635	703	1,803	4,177
Kazakistan	52		420	3,797	1.005	5,274
Kırgızistan	35	1	917	5,271	915	7,139
Özbekistan	15	11	1,508	2,173	1,282	4,989
KKTC			32	5	18	55
Macaristan	2		16	13	10	41
Türkmenistan	36	27	3,215	654	4,555	8,487

* Tarihler 01.01.2023-30.09.2023 arası dönemi kapsamaktadır.

Tablo 3: Kategorilere göre çalışma izinleri

UYRUK	Birinci Başvuru	Uzatma	TOPLAM
Azerbaycan	2,542	1,635	**4,177**
Kazakistan	4,854	420	**5,274**
Kırgızistan	6,222	917	**7,139**
Özbekistan	3,481	1,508	**4,989**
KKTC	23	32	**55**
Macaristan	25	16	**41**
Türkmenistan	5,272	3,215	**8,487**

* Tarihler 01.01.2023-30.09.2023 arası dönemi kapsamaktadır.

SONUÇ

Her bir TÜRKPA üyesi devletin göç politikası iki ana boyut üzerinde çalışmaktadır:

1. Alıcı ülkelerle çok taraflı ve ikili anlaşmalar hazırlayarak yurtdışında çalışan vatandaşlarının hak ve menfaatlerini korumak;
2. Kendi ülkelerinde çalışan yüksek nitelikli göçmenler için avantajlı bir denge sağlamak.

Türkiye, ülkedeki iş göçü süreçlerini yönetmek ve kolaylaştırmak amacıyla Azerbaycan ve Kuzey Kıbrıs ile ikili iş gücü anlaşmaları imzalamıştır. Türkiye'nin işgücü göçüne ilişkin ulusal mevzuat normlarına ek olarak Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs ile ortaklık Anlaşmaları ve Azerbaycan, Kırgızistan, Macaristan ve Kuzey Kıbrıs ile Sosyal Güvenlik Anlaşması bulunmaktadır.

Azerbaycan ikili düzeyde ortak ülkelerle anlaşmalar imzalamaktadır, örneğin Azerbaycan ve Türkmenistan arasında göç alanında işbirliğine ilişkin Hükümetler Arası Anlaşma (Mart 2020) mevcuttur.

Kırgızistan ve Kazakistan, göç konularında birbirlerine kolaylık sağlamaya yönelik ikili anlaşmaların yanı sıra, AEB içinde emekli maaşlarının ihracına ilişkin anlaşmaya dayalı göç işbirliğinde de iyi sonuçlar elde etmektedir.

Günümüzde göçün dikkat çeken özelliği, bilişim alanındaki hızlı gelişmeyle birlikte işgücü göçünün dijitalleşmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, dijital göçebe, mavi kart, küresel yetenek vizesi vb. gibi, yüksek nitelikli uzmanların menşe ülkelerinden ayrılmadan çalışma çağrısını teşvik eden, fiziksel göçü kolaylaştıran veya devletin sosyo-ekonomik hizmetlerinin sağlanması üzerindeki baskıyı azaltan birçok çalışma vizesi vardır.

Jeopolitik olaylar, ekonomik savaşların küreselleşmesi ve anlaşmazlıklar büyük insan göçlerini (mülteciler, yasal ve yasadışı göçler vb.) etkilemektedir. Ayrıca, çalışan göçmenlerin hepsinin, TÜRKPA üyesi ülkelerinin kota sistemi kapsamında yasal olarak iyi ücretli iş elde etmelerine yardımcı olabilecek yeterli eğitim geçmişine sahip olmadıkları da unutulmamalıdır. Vahim durumun bir sonucu olarak göçmen işçiler, aileleri için biraz para kazanmak uğruna kendi insan haklarından feragat etmeye hazırlar. Bu durumu iyileştirmek için çeşitli Uluslararası Sözleşmeler hazırlanmıştır. Bu sözleşmelerin bir parçası olarak, göçmen işçiler için Gündem 2030'un hedeflerinden biri olan insana yaraşır bir yaşam ve çalışmayı bir şekilde garanti altına almaktadır.